

10. Türkçe Sözlük'te İngilizceden alıntı sözlükbirimlerin tanım görünüşleri

Mustafa Samet KUMANLI¹

APA: Kumanlı, M. S. (2021). Türkçe Sözlük'te İngilizceden alıntı sözlükbirimlerin tanım görünüşleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 158-173. DOI: 10.29000/rumelide.990117.

Öz

Türkçe, konuşur sayısı fazla olan dillerdendir. Tarihsel süreç içerisinde kendine özgü dilbilgisi ve söz varlığı özelliklerini beraberinde getirmiştir. Dillerin en büyük özelliklerinden biri de kültürel etkileşim sonucunda farklı yollarla birbirlerinden sözcük ödünçlemeleridir. Türkçe de doğal olarak, tarih boyunca etkileşimde bulunduğu dillerle sözcük alışverişinde bulunmuştur. Kültürel etkileşimin boyutları zamana ve mekâna göre değişiklik gösterdiği için kültürel etkileşimde bulunan diller de zamanla değişmiştir. Örneğin Eski Türkçe döneminde çoğu kez Moğolca ve Çince'den ödünçlemeler yapıyorken İslam dininin kabulü ile birlikte Arapça ve Farsçadan birçok sözcük ödünçlemesi yapılmıştır. Arapça ve Farsça ödünçlemeler Osmanlı Türkçesi döneminde yoğunluğunu artırmıştır. Osmanlı Türkçesinin son dönemlerinden itibaren ise kültürel, siyasal ve teknolojik gelişmeler ile Batı toplumuyla kurulan ilişkilerin artması dolayısıyla özellikle Fransızcadan birçok sözcük ödünçlenmiştir. Cumhuriyet dönemi ile birlikte Fransızca sözcüklerin yanında diğer Batı dillerinden özellikle de İkinci Dünya Savaşı'nın ardından İngilizceden ödünçlenen sözcüklerin sayısında artış görülmüştür. Söz konusu sözcüklerin kullanım sıklığının artması ile birlikte bu sözcüklere sözlüklerde yer verilme gerekliliği ortaya çıkmıştır. Türkiye Türkçesinin genel sözlüklerinden biri olan TDK Türkçe Sözlük (TS) çok sayıda alıntı sözlükbirime sahiptir. Bu çalışmada, TS'de yer alan İngilizceden ödünçlenmiş sözlükbirimlerin tanımlanması üzerinde durularak, TS'deki tanım görünüşlerini irdelenecektir. Çalışmada, Türk sözlükbiliminde sorunlu noktalardan olan tanımlama ve alıntı sözlükbirimlerin tanımlanması konularına *TS*, *WORDNET* ve *Merriam Webster Sözlüğü*ndeki tanımların karşılaştırılması ile yaklaşılmış ve belirlenen sorunlara çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Türkçe Sözlük, sözlüksel tanım, sözlükbilim, alıntı sözlükbirimler, İngilizce alıntılar

Definition methods of lexemes borrowed from English in Turkish Dictionary

Abstract

Turkish is one of the most widely spoken languages in the world, and it has brought its own rules and accumulations based on grammar and vocabulary throughout the historical process. One of the most important features of languages is the borrowing of words from each other in different ways as a result of cultural interaction. Turkish has also naturally exchanged words with the languages in which it has interacted with throughout history. Since the dimensions of cultural interaction vary according to time and place, the languages interacted with culturally have also changed over time. For example, in the Old Turkish period, while most of the borrowings were made from Mongolian and Chinese, many words were borrowed from Arabic and Persian with the adoption of the religion of Islam. While

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı (Ankara, Türkiye), m.sametkumanli@outlook.com, ORCID ID: 0000-0001-8262-8384 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 19.07.2021-kabul tarihi: 20.09.2021; DOI: 10.29000/rumelide.990117]

Arabic and Persian borrowings increased their intensity during the Ottoman Turkish period, many words were borrowed from French especially due to cultural, political and technological developments and increased relations with Western society since the end of the period. The TDK Turkish Dictionary (TD), which is the official dictionary of Turkish, has the characteristic of being the most important resource that should be examined in this regard. In this study, definition and definition of quoted lexicons, which are problematic points in Turkish lexicography, are approached by comparing the definitions in TS, WORDNET and Merriam Webster Dictionary and solutions to the identified problems are presented.

Keywords: Turkish Dictionary, lexical definition, lexicography, borrowings, English borrowings

Giriş

Sözlükbilim (lexicography); anlambilim ve dilbilim ile bağlantılı ancak bağımsız bir alan olarak son yıllarda özellikle teorik alanda yapılan çalışmalarla gelişim göstermektedir. Svensen sözlükbilimi şu şekilde tanımlamıştır: “Bir veya birden fazla dilde, sözcük, sözcükbirim, sözcük birleştirmeleri gibi birçok leksikal birimi inceleyerek derlemeyi, seçmeyi ve analiz ederek betimlemeyi içeren bir aktivitedir” (Svensén, 2009: 2). Svensén’in tanımı incelendiğinde sözlükbilimi; sözlüğün dış yapısı ile ilgili derleme, seçme faaliyetleri ve analiz ederek betimleme gibi iç yapıyı ilgilendiren *tanım* (definition) konusunu da içeren bir bütünlük olarak ifade ettiği görülür. Hartmann’ın sözlükbilim tanımı ise şu şekildedir: “Sözlükbilim, uygulama ve teori olmak üzere iki boyuta sahiptir. Birçok genel ve tarihi İngilizce sözlükte sözlükbilim uygulama yönüyle tanımlanır. Ancak sözlükbilim, sözlük yapımı (uygulamalı alan) ve sözlük araştırmaları (sözlük teorisi) ile birlikte gelişmekte olan bir sahadır” (Hartmann, 2001: 4). Tanımda, sözlük yapımı ve sözlük araştırmaları olmak üzere iki alt başlık verilmiş ve sözlükbilimin iki ayrı yönüne vurgu yapılmıştır. Çalışmada alıntı sözcükler üzerinden ele alacağımız *tanım* (definition) konusu, sözlükbilimin kuramsal ve uygulamalı alanlarının kilit noktasını oluşturan ve kuramsal alanın uygulamaya en çok katkı sağladığı alan olarak öne çıkmaktadır.

Sözlükbilimin en önemli konularından biri, *sözlükbirimlerin nasıl tanımlanacağı* konusudur. Tanımlar, tanımlanacak sözlükbirimin gerektirdiği biçimde amaç bakımından tanım türlerine ayrılırlar. Dolayısıyla; tanım türleri, tanımda neyin tanımlandığı ile ilgilidir. Tanım yöntemleri ise tanımda yapılmaya çalışılan, yani tanımın amacının gerçekleştirilebilmesi için hangi yöntemin benimseneceğini ifade eder. Farklı tanımlar, farklı amaçlara sahip olabileceği için bu amaçlara farklı yöntemlerle ulaşılabilir. Örneğin; “adsal tanım ifadesi, bit tanım türünü ifade ederken; gösterimsel tanım ifadesi, işaretleme ve fiziksel görüntü kullanılarak yapılan bir tanım yöntemini ifade eder” (Robinson, 1962: 15). Sözlüklere sözlükbirim seçimi (*lemma selection*) ile birlikte sözlüklerde yer alan sözlükbirimlerin tanımlarında kullanılan yöntemler (*definition methods*) sözlükbirimin temel çalışma alanlarını oluşturur.

Türkçede alıntı sözlükbirimler üzerine yapılan çalışmalar ise nicelik bakımından sınırlıdır. Yapılan çalışmalar genellikle bu alıntıların kaynak dilleri üzerine veya TS’de yaşadıkları ses olaylarına ilişkindir. Sözlüklerde yer alan alıntı sözlükbirimler, dilde belirli bir kavram alanını karşılayan göstergelerdir. Dolayısıyla alıntı sözlükbirimlerin anlam bakımından incelenebilmesi için sözlüklerde yapılan tanımlarında kullanılan yöntemlerin irdelenmesi gerekmektedir.

“Bir dilin, başta leksikolojik olmak üzere, morfolojik ve söz dizimsel özellikleri ortaya çıkarılırken alıntı ögelere dikkat edilip bunların değerlendirilmesi şarttır. Alıntı ögelerin yeterince belirlenip ortaya

konulmaması söz konusu çalışmaları eksik bırakacaktır” (Durmuş, 2004, s. 2). Durmuş’un da belirttiği gibi alıntı sözcükler, dâhil oldukları dilde zaman içerisinde yerli sözcüklerin kullanım alanını sınırlayıp anlam alanını genişleterek kullanımda büyük yer elde edebileceği için Türkçe üzerine yapılacak anlamsal çalışmalarda alıntı sözcüklerin ihmal edilmemesi gerekir.

Alıntıların Türkçeye geçişinin ise iki şekilde gerçekleştiği vurgulanmıştır:

Anadolu ve Rumeli’de yerleşen ve dallanan dilimizin Arapça ve Farsçadan kelime alması yazıda sınırsız, fakat konuşmada sınırlı olmuştur. Bunlar çoğu yazıdan, *gözle alıntı* kelimelerdir. Anadolu dilimizi iki medeniyet diliyle daha temasa getiriyor: Rumca ve İtalyanca. Ancak bunlar yazılarını bilmediğimiz ayrı medeniyet çevresine ait oldukları için bize hemen yalnız konuşmadan, *kulakla alıntı* yolundan teknik kelimeler vermişlerdir: *Temel, takoz, poyraz, fırın, kaptan, gümrük, manivela* gibi (Banguoğlu, 2000, s. 110).

Alıntı sözcüklerin herhangi bir dile girişi çok özel durumlar sonucunda da gerçekleşebilir. Ancak genel anlamda alıntıların alıcı dile geçişindeki nedenleri Buran, “sosyal hayattaki köklü değişiklikler, din ve medeniyet dairesindeki değişiklikler, tercüme faaliyetleri, alfabe değişiklikleri, geri kalmışlık, dil bilinci eksikliği, çok coğrafya değiştirmek, dilin türetme yapısının kısırlığı, bilimsel ve teknolojik yenilikler, özentî kişilerin beğenilme arzusu” şeklinde sıralamıştır (Buran, 2001: 79). TS’de bulunan İngilizceden alıntı sözlükbirimler incelendiğinde ise genellikle bilimsel ve teknolojik yeniliklerle bağlantılı olarak alıntılanmış terim niteliğindeki sözlükbirimler olduğu görülür.

TS, ölçünlü Türkçenin genel sözlüklerinden biri olması sebebiyle sözlükbilimi incelemelerine sıkça konu olmaktadır. Bu çalışmaların büyük bir kısmı Türkçe sözlükbirimler üzerine yapılırken, Türkçenin diğer dillerden ödünçlediği ve TS’de sözlükbirim olarak yer alan sözcükler üzerine karşılaştırmalı çalışmalar yeterli sayıda değildir. Türkçenin söz varlığı genişledikçe, TS’de yabancı dillerden alıntılanan sözlükbirim sayısı da artmaktadır. Türkçenin tarihsel süreci içerisinde en fazla sayıda sözcük Arapça, Fransızca ve Farsçadan ödünçlenmiş olsa da özellikle son yıllarda Türkiye Türkçesinin söz varlığında İngilizce sözcüklerin sayısı giderek artmaktadır. TS’nin 11. baskısındaki alıntı sözlükbirimlerin sayısal verilerinin görünümü; Arapça 6.516, Fransızca 5.540, Farsça 1.375, İtalyanca 607, İngilizce 518, Rumca 448, Almanca 105, Latince 68, Rusça 39, Yunanca 37, İspanyolca 31, Ermenice 24, Bulgarca 22, Macarca 15, Japonca 13, Moğolca 12, İbranice 8, Malay dili 2, Portekizce 2, Soğdca 2, Arnavutça 1, Korece 1, Sırpça 1, Slavca 1 biçimindedir (Türkçe Sözlük, 2011, s. 2674). Bu veriler incelendiğinde önceki baskılarla sıralamayı değiştirmeyecek ölçüde farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri, Türkçenin söz varlığında yaşanan değişimlerin dışında TS’ye sözlükbirim seçiminde görülen tercihlerdir.

“Alıntı sözlükbirimlerin sayıları konusunda baskılara göre çeşitli değişimler görülmektedir. Bazen aynı sözlüğün farklı baskılarındaki kaynak dilbilgisi dahi değişmektedir. Sözlüklerde madde başı olan alıntı sözlerin kaynak dillerine ilişkin sayısal dalgalanmalar, yalnızca o dillerden yeni sözlerin girmesine ya da bu sözlerin kullanımdan kalkmasına bağlı olmayıp her baskıda pek çok sözün öncekinden başka bir dile ait sayılmasıyla da ilgilidir” (Ergene, 2014, s. 650). Alıntı sözlükbirimlerin sayısal verileri, dilin dış tarihi içerisinde gerçekleşen etkileşimler sonucunda ortaya çıkan sonuçlardır. Çalışmamız kapsamında İngilizceden Türkiye Türkçesine alıntılanmış sözlükbirimlerin tanımlarında kullanılan tanım yöntemleri üzerinde duracağız.

1. Türkçe Sözlük'ün İngilizceden alıntı sözcüklerde tanım eğilimleri

Kültürler arasındaki ilişkiler çeşitli dönemlerde değişiklik gösterdiği gibi bu ilişkilerin kültürün bir parçası olan dile yansımaları da kaçınılmaz olmaktadır. Dilin söz varlığında yaşanan bu değişimler ölçünlü dilin sözlükleri tarafından kayda geçirilir. Bu durum, sözlüklerde bulunan sözlükbirim sayılarındaki dağılımı etkilemektedir. Son yıllarda TS'de İngilizce kökenli sözlükbirimlerin sayısının artması Türkçenin ödünçleme eğilimindeki değişimi göstermesi bakımından önemlidir.

Aksan; alıntı sözcükleri, “sözcükbilimde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı sözcükler ve yerleşmemiş yabancı sözcükler” olarak ikiye ayırmış ve ilk ulamda bulunan sözcüklerin alıcı dilin ses kurallarına uyduğunu ikinci ulamda bulunan sözcüklerin ise orijinal yazımlarını koruduğunu belirtmiştir (Aksan, 2004: 29). Biz de bu bağlamda alıntı sözlükbirimleri yazımı değişenler ve değişmeyenler olmak üzere iki farklı ulamda değerlendireceğiz.

TS'nin 11. baskısında İngilizce kökenli toplam sözlükbirim sayısı 517'dir. Bu sözcüklerden 204'ü Türkçeye yeni girmiş bir diğer deyişle yazımı Türkçede değişmemiş sözlükbirimlerdir. Geriye kalan 313 sözcük ise Türkçeye girişi daha eski tarihlerde gerçekleşen ve Türkçede yazımı değişen sözlükbirimlerdir. Bu ayırımı yapılmasının amacı, çalışmamızda TS ile WORDNET ve Merriam Webster sözlükleri arasındaki tanımlar karşılaştırmalı olarak incelenirken tanımda yer alan anlamsal farklılıkların da takip edilebilmesidir.

Bu sözcüklerden, orijinal yazımı ile maddebaşı yapılan 204 sözlükbirimin 116'sının tanımında sözlük kullanıcısı, *gönderme* (cross-reference) uygulanarak *bk.* etiketi ile Türkçede üretilen karşılığa gönderilmiştir. Örneğin, *dribbling* sözcüğü için sözcük kullanıcısı, *top sürme* maddesine gönderilirken; *transporter* sözlük birimi için de okuyucu, *yükçeker* sözlükbirimine gönderilmiştir. Geriye kalan 313 sözcük ise Türkçeye girişi daha eski tarihte gerçekleşen ve Türkçede yazımı Türkçeleşmiş sözlükbirimlerdir. Bu nedenle de tanımlarında herhangi bir maddeye gönderme yapma ihtiyacı duyulmamıştır. *Hobi*, *klip*, *skeç* gibi sözcükler bu tip sözlükbirimlerdir.

TS'de Türkçeye İngilizceden giren sözlükbirimler için *İng.* etiketi kullanılır ve sözcüklerin tanımı verilirken diğer sözlükbirimlerde olduğu gibi sözcük türü etiketi verilir ardından da *İng.* etiketi ve sözcüğün İngilizcedeki asıl yazımı gösterilir. Son olarak da sözcüğün hangi alana ait olduğunu belirten alan etiketi yer alır. TS'nin alıntı sözlükbirimlerde kullandığı tanım yöntemlerini belirli sözlükbirimler üzerinden incelemek yerinde olacaktır.

TS'de yer alan İngilizceden ödünçlenmiş *sten I* sözlükbiriminin tanımı şu şekilde yapılmıştır:

sten (I): *isim, askerlik, İngilizce, Sten.* “Çapı 9 milimetre olan, İngiliz yapısı, hafif, kullanışı kolay bir makineli tüfek”

Sözlükbirimin tanımında, sözcük türü etiketi *isim* şeklinde verilerek, kullanım alanı da *askerlik* etiketi ile belirtilmiştir. Sözlükbirimin kaynak dili İngilizce etiketi ile sözlük kullanıcısına sunulmuş ve kaynak dildeki *Sten* biçimi işaretlenmiştir. Sözcüğün tanımında ise *makineli tüfek* üst kavramı; *çapının genişliği*, *kimler tarafından yapıldığı* ve *kullanım nitelikleri* ayırt edici özellik olarak verilerek betimlenmiş ve *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır. Sözlükbilimin kuramsal yönünün en önemli unsurlarından olan tanımlamanın genel sözlüklerdeki uygulamasının izlenebilmesi için en uygun yöntemlerden biri, sözlükler arasındaki tanım uygulamalarının karşılaştırılmasıdır.

TS'de İngilizceden ödünçlenen sözlükbirimlerin tanımlarının İngilizce sözlüklerdeki tanımlarla karşılaştırılarak tanım yöntemleri bakımından incelenebilmesi için en uygun sözlüğün bağlam merkezli ve derlem tabanlı bir sözlük olan *Wordnet* olduğu düşüncesindeyiz. Bu bağlamda çalışmamızda yer alan sözlükbirimlerin İngilizcedeki tanımları, *Wordnet*'in açık erişimli ağ sayfası üzerinden elde edilmiştir. Orijinal yazımı ile TS'de yer alan sözlükbirimlere örnek olarak; *advertorial*, *flamingo* ve *origami* sözlükbirimleri örnek verilebilir. Çalışmada ilk olarak, bu sözlükbirimlerin tanım yöntemleri üzerinde duracağız.

2. Türkçede yazımı değişmemiş İngilizceden alıntı sözlükbirimlerin tanımlarının incelenmesi

TS'nin 11. baskısında, *İng.* etiketiyle yer alan alıntı sözlükbirimlerden yazımı değişmemiş 204 sözlükbirim şunlardır:

Tablo 1. TS'nin 11. baskısında, *İng.* etiketiyle yer alan alıntı sözlükbirimlerden yazımı değişmemiş 204 sözlükbirim

Yazımı Değişmeyen Sözlükbirimler 1		
ace	dealer bk. Satımcı	gag bk. gülüt
advertorial	dealing bk. Satım	gazebo
anchorman	defroster bk. Buzçözer	guard
antidumping	demo	habitat
april	denim	hacker bk. bilgisayar korsanı
azonal	designer bk. Tasarımcı	half-time
background	developer bk. Yıkamaç	handout bk. el notu
badminton	dimmer bk. Reosta	handsfree bk. dokunmasız
bar II	dribbling bk. Top sürme	happy hour bk. indirim saatleri
basket	dumping bk. Düşürüm	hat trick bk. üçleme
benchmarking bk. Bilgileşim	elk	hedging bk koruma
bestseller bk. Çoksatar	e-mail bk. Elektronik posta	high-tech bk yüksek teknoloji
billboard bk. Duyurumluk	eurobond bk. Avrovil	hit
blender bk. Karıştırıcı	factor bk. Alacaklandırıcı	holding
boarding card bk. uçuş kartı	factoring bk. Alacaklandırma	ice-tea
bodyguard bk. Koruma.	fair play bk. Dürüst oyun	iguana
bold bk. Koyu	fan	in-line skate bk. kaykaç
broker bk. Borsa simsarı	fast break bk. Hızlı hücum	instant coffee bk. hazır kahve
cash card bk. Nakit kartı	fast food bk. Hazır yemek	intern bk. ön hekim
casting bk. Oyuncu kadrosu	faul	internet bk. genel ağ
catering bk. Yemek hizmeti	final-four bk. Dörtlü final	internship bk. ön hekimlik
center bk. Merkez	first lady bk. Başbayan	intranet bk. yerel ağ
change bk. Para değişimi	first-class bk. Birinci sınıf	jam-session bk. toplu caz
charter bk. Dolmuş uçak	fit II	jersey
chat bk. Sanal sohbet	fitness	jet ski bk. su kızıağı
check-in bk. Giriş işlemi	flamingo	jet-lag bk. jet yorgunluğu
check-out bk. Çıkış işlemi	flashback bk. Geriye dönüş	jogging bk. doğa yürüyüşü
check-point bk. Denetim noktası	flit	joy-stick bk. kumanda kolu
check-up bk. Tam bakım	folk	kamikaze
chip card bk. Varlık kartı	font I	langur
clearing bk. Takas	fork-lift	laptop bk. dizüstü
compact disc bk. Yoğun disk	formika	leasing

condenser bk. Yoğuşturucu dancing bk. Dans salonu dart bk. Oklama deadline bk. Süre sonu	free-lance bk. bağımsız free-shop bk. gümrüksüz mağaza fuel-oil bk. yağ yakıt full-time bk. tam gün	lift lifting bk. gerdirme liger light
---	--	--

Yazımı Değişmeyen Sözlükbirimler 2		
link II (İlişim) lipostructure liposuction loader bk. yükler logo bk. imlek long-play bk. uzunçalar market market maker bk. piyasa kurucu marketing bk. pazarlama martin master megastar bk. başyıldız megastore bk. büyük mağaza mink mobber bk. bezdirici mobbing bk. bezdiri morina mortgage bk. tutulu satış mouse bk. fare nickname bk. takma ad nod 1. bk yumru 2. bk. düğüm no-frost bk. karlanmaz non-stop bk. duraksız notebook bk. dizüstü off-line bk. Çevrim dışı off-road bk. arazi yarışı off-shore bk. kıyı bankacılığı ombudsman on-line bk. çevrim içi origami orion outlet center pacemaker bk. irtılkeç pagan pagoda papaya	part-time bk. yarım gün peeling bk. soyum pipe-line bk. boru hattı plaster playback bk. söylememe playmaker bk. oyun kurucu play-off bk. üst küme polo portal prime time bk. altın saatler print printer bk. yazıcı puzzle bk. yapboz radar rafting bk. sal yarışı rating bk. değerlendirme ring roaming bk. dolaşım ortaklığı rodeo salsa sanskrit satsuma scoreboard bk. sayı göstergesi self-service bk. seçal server bk. sunucu set II single bk. tekli ski skink slip I snack-bar bk. atıştırma yeri sponsor sprint sprinter stand-by bk. destek star	start sten I step II sticker bk. çıkartma stretching süpermarket süperstar tangram teenage bk. ergenlik teenager bk. ergen test think-thank bk. beyin takımı timing bk. zamanlama toner topless trade center bk. ticaret merkezi transporter bk. yükçeker trekking bk. doğa yürüyüşü trend bk. eğilim tubeless bk. içsiz vertigo video yen II zapping bk. geçgeç

Yazımı değişmeyen 204 sözcükten *advertorial*, *flamingo*, *origami* sözlükbirimlerinin tanımlarını inceleyeceğiz.

Advertorial sözlükbiriminin TS'deki tanımında sözlük kullanıcısı, *tanıtıcı reklam* sözlükbirimine gönderilmiştir. Tanıtıcı reklam sözlükbiriminin tanımı ise şu şekilde yapılmıştır:

tanıtıcı reklam: isim. “Tanıtılacak ürünün kullanımını ve etkilerini değişik öğeler yardımıyla ayrıntılı olarak haber biçiminde anlatan reklam”

Sözcüğün tanımı incelendiğinde, sıfat fiille yapılmış olan niteleyici bir yan cümle ve yan cümleden hemen sonra sözlükbirim ile üst-alt anlam ilişkisi kurarak üst anlam bildiren ad türündeki *reklam* sözcüğü kullanılmıştır. Bu sayede sözlükbirimin genel anlamda *reklam* kavramından hangi açılardan ayrıldığı yan cümle ile belirtilmiştir. Tanıma göre tanıtıcı reklamın reklamdan farkı, tanıtılacak ürünün kullanımını ve etkilerini değişik öğeler yardımıyla ayrıntılı olarak *haber biçiminde* anlatan reklam olmasıdır. Tanıma göre üst kavram-alt kavram ilişkisini sağlayan unsur, tanıtıcı reklamın biçimsel olarak haber biçiminde olmasıdır. Dolayısıyla sözlükbirimin, *reklam* üst kavramından ayrılan yönleri ayırt edici özellik olarak verilmiş ve *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

Sözcüğün İngilizcedeki tanımı ise şu şekildedir:

advertorial: Noun. “An advertisement that is written and presented in the style of an editorial or journalistic report”

İngilizce tanımda da üst kavram alt kavram ilişkisi ve niteleyici yan cümle yardımıyla tanım yoluna gidilmiştir. *Advertisement* sözcüğüyle üst kavram verilirken *that* bağlacından sonra verilen yan cümle ile yine sözcüğün *gazetecilik raporu* niteliğinde olması ve *yazılma ve sunuş aşamaları* ile kitlelere ulaştığı vurgulanmıştır. *That* bağlacından sonra üst kavramın ayırt edici özellikleri sıralanarak *analitik tanım yöntemi* uygulanmıştır. TS'deki tanımda *tanıtılacak ürün* üzerinden tanım oluşturulurken, WORDNET'in tanımında bu unsur üzerinde durulmadan *advertisement* “reklam” üst kavramı nitelenmiştir.

TS'de *flamingo* sözlükbiriminin tanımı şu şekildedir:

flamingo: isim, hayvan bilimi, (1 ince okunur), İngilizce flamingo. “Leyleksilerden, tüyleri beyaz, pembe, kanatlarının ucu kara, eti yenir bir kuş, Flaman kuşu (Phoenicopterus ruber)”

Sözcük tanımlanırken *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır. Analitik tanım, özellikle hayvan türlerinin tanımlanmasında kullanılır ve hayvan bilimindeki alt-üst kavram ilişkisine dayanır. Bu tür tanımlarda +si ekiyle hayvan bilimi bakımından üst aileye ait grup belirtilir. Sözcüğün tanımında *leyleksilerden* ifadesiyle bu üst grup belirtilmiştir. Ardından sıfatlarla niteleyici özellikler verildikten sonra sözlükbirimin üst kavramı olan *kuş* adı verilerek flamingonun tür olarak *kuş* olduğu vurgulanmıştır. Diğer hayvan adlarında da olduğu gibi sözcüğün *Flaman kuşu* biçiminde gönderildiği bir diğer sözlükbirim verilmiş ve son olarak da sözlükbirimin bilimsel-Latince adı belirtilmiştir. *Flaman kuşu* maddesinde ise sözlük kullanıcısı doğrudan *flamingo* maddesine gönderilerek, *çapraz gönderim* (cross-reference) uygulanmıştır.

WORDNET'te sözcük şu şekilde tanımlanmıştır:

flamingo: Noun. “Large pink to scarlet web-footed wading bird with down-bent bill; inhabits brackish lakes”

Sözcüğün İngilizce tanımında da *bird* “kuş” üst anlamının niteleyicilerle verildiği görülür. Sözlükbirim, *kuş* üst kavramı üzerinden, *ayaklarının rengi ve şekli, gagasının biçimi, yürümesi* gibi ayırt edici özellikleri verilerek tanımlanmış ve *analitik tanım* yapılmıştır. Buna ek olarak da *inhabits brackish lakes* “tuzlu (acı) göllerin çevresinde yaşarlar” şeklinde flamingoların habitatlarına dair ek bir bilgi de verilerek *analitik tanımla* birlikte sık kullanılan *tipikleştirmeye* başvurulmuştur.

Origami sözlükbiriminin tanımının TS'deki görünümü şu şekildedir:

origami: *isim, İngilizce, origami.* “Genellikle kare kâğıt parçalarını kesmeden ve yapıştırıcı kullanmadan sadece katlayıp çeşitli canlı ve cansız figürler oluşturularak yapılan kâğıt katlama sanatı”

Tanımda, *katlama sanatı* ifadesi üst kavram olarak verilerek, yapımında *kare biçimindeki kâğıtların kullanılması ve nasıl yapıldığı* yönünden ayırt edici özellikleri verilerek, özde *kâğıt katlama sanatı* olduğu vurgulanmış ve *analitik yöntem* uygulanmıştır. TS'de analitik yöntem uygulanan tanımlarda sık karşılaştığımız biçimde “Genellikle...” ifadesi kullanılmış ve yardımcı unsur olarak *tipikleştirmeye* başvurulmuştur.

Sözcüğün İngilizcedeki tanımı ise şu şekildedir:

origami: Noun. “the Japanese art of folding paper into shapes representing objects (e.g., flowers or birds”

Tanımda, *katlama sanatı* üst kavramı ile kavramsal çerçeve çizilmiş ve *Japonlara ait olması, kâğıtlarla yapılması, çiçek, kuş gibi şekillere benzetilmesi* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem*e başvurulmuştur. Analitik yöntem içerisinde sık kullanılan yardımcı öğelerden olan *örneklendirme* ile tanım desteklenmiştir.

3. bölümde Türkçede yazımı değişen sözlükbirimlerden seçtiğimiz üç örnekleme inceleyerek özelliklerini belirteceğiz.

3. Türkçede yazımı değişmiş sözlükbirimlerin tanımlarının incelenmesi

TS'nin 11. baskısında İng. etiketli ve yazımı değişmiş 313 sözlükbirim bulunmaktadır:

Yazımı Değişmiş Sözlükbirimler			
aerobik	cemşat	fitocoğrafya	hücumbot
akrafobi	cin II	fizibilite	hukşat
alidat	cin III	floş II	iglu
alyan	çngil II	fokus	inç
alzaymır	cip	folyo	inovasyon
antifriz	çip bk. Yonga	font II	inovatif
anzak	cips	format	ıskuna
aparkat	çita	formen	islîm
ararot	çölyak	fors	istim
asist	damper	forvet	istimbot
asparagas	dekoder	frikik	istop
aut	derbi	fut	jel
aysberg	dingi	futbol	jokey
aysfilt	dipfriz	galon	kabala I
baks	diskjokey	gambot	kaju

barkod	disko	garantör	kariyer II
başhostes	dispeç	gardenparti	karpit
basketball	diyafon	gey	kataklastik
baypas	dizayn	geyşa	kataklaç
bek II	dok	gol	kek
beyzbol	doping	golfstrim	kemoterapi
bitnik	dorse	grafiti	kenter
blöf II	dreç	gravite	kep
blucin	dretnot	greyder	ketçap
bot I	egzoz	greyfurt	kik
bovling	ekru	grogı	klinker
boyler	entertip	groston	klip
braket	ereksiyon	haf	klon
brıç	faks	handikap	koç II
brifing	faril	hemafrodit	kok
brik II	fayrap	hentbol	kokimbit
brovning	feribot	hiperaktif	kokpit
bumerang	fiberglas	hipermarket	kokteyl
çarliston	fikstür	hippi	kola II
caz	finiş	hobi	kompost
cazbant	fissür	hokey	kontak lens
çek	fit III	hol	
		holigan	
		hostes	

Yazımı Değişmiş Sözlükbirimler

korner	net II	rami	slap	trampet
kort	nevtan	raunt	slayt	treñçkot
koşın	obsesif	redoks	smaç	treylar
krank	obsesyon	reeksport	sör II	triboloji
kravl	ofsayt	reglan	sörf	trol
kros	ofset	relaks	şort	tvist
kurya	ordinat	remiks	şov	urbanizm
lastikotin	oryantiring	rom	şovmen	uskur
legorn	oşinografi	rot	spektrum	uskuru
leydi	östrojen	röveşata	spor toto	vat
limitet	otodrag	röyalti	sprey	videobant
linç	otofokus	ruf	stant	videokaset
lipozom	otomotiv	rupi	stepne	videoteyp
lort	overlok	şaft	sterlin	vinç
makarena	panikatak	sandviç	steysin	vinter
mayın	paunt	santrfor	stoper	viski
medya	payreks	santrhaf	streç	voleybol
mekatronik	pedofil	şarpi	stres	yat II
metroseksüel	pedofili	şekel	striptiz	zombi
mikrofiş	penaltı	seksi	şut	zum
mikser	peni	şelf	tabanvay	
milenyum	pik I	seloteyp	taç II	
minorka	pik IV	sensör	taret	
mis II	pikap	sent	tayfun	
misıs	piling	şerif II	tayt	

Adres

RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

miting	pim	şerpa	tekila	
mopet	pinpon II	seter	terilen	
motokros	pirsing	şetlant	teyp	
motorbot	pleybek	siborgiyum	tim	
multimedya	proses	sif	tişört	
müzikhol	puanter	şilin	tolkşov	
nafta	puvar	şınav	tomahavk	
nakavt	radylolink	skavut	tork	
nanobakteri	ragbi	skeç	torpido bot	
nanoteknoloji	rakun	skif	tost	
nanoteknolojik	ralli	skor	toto II	

Tablo 2. TS'nin 11. baskısında, İng. etiketiyle yer alan alıntı sözlükbirimlerden yazımı değişmiş 313 sözlükbirim

Türkçeye giren yabancı alıntıların çoğunda olduğu gibi İngilizce alıntılarda da yaygın biçimde ses değişimleri görülmüştür (Karaca, 2012: 2088). Türkçeye girişi daha eski dönemlerde gerçekleşen ve Türkçede yazımı değişen sözlükbirimlerden ise *dispeç*, *dinği* ve *entertip* sözlükbirimlerinin tanımlarını inceleyeceğiz. *Dispeç* sözlükbirimi TS'de şu şekilde tanımlanmıştır:

dispeç: *İngilizce Dispatch.*

1. *isim*, *denizcilik* Bir ortak avaryada deniz kazasından sonra gemi, yük ve navlunla ilgili kimselerin uğradıkları zararların ve bunlar tarafından yapılan masrafların nasıl, kimler tarafından ve ne oranda karşılanacağını belirlemek için yapılan işlem.

2. *isim* Deniz sigortası dilinde, ilgili tarafların ortak avaryada kendilerine düşen yükümlülükleri, paylarının önemi ölçüsünde ayrıntılı olarak belirten belge.

Sözcüğün TS'de verilen anlamı özelleşen bir anlam olduğu için İngilizce sözlüklerde yer almamaktadır. Sözcüğün denizcilik terimi olarak özelleşip Türkçede kullanılmaya başlanıldığı düşünülebilir. Bu noktada, TS'ye sözlükbirim seçiminde sıklık temelli yaklaşılması gerektiği düşüncesindeyiz. *Dispatch* vs. gibi özel alanlara ait sözcüklerin daha çok özel alan sözlüklerinde sözlükbirim olarak yer alması daha uygun bir uygulama olarak gözükmektedir. Sözcüğün tanımları incelendiğinde 1 numaralı tanımın *işlem* üst kavramı verilmiş ve ne için yapıldığı üzerinden uzun bir betimleme yapılarak analitik yöntem uygulanmıştır. Tanımda kullanılan sözcükler incelendiğinde gemicilikle ilgili *navlun* sözcüğünün

İki numaralı tanımda ise sözlükbirimin deniz sigortası dilinde özel bir alana ait olduğu belirtilmiş ve sıfat fil eki almış "belirten" sözcüğüyle yan cümle oluşturularak, *belge* sözcüğüyle oluşturulan alt anlamlılık ilişkisi bu yan cümle ile nitelenmiş ve *analitik yöntem* uygulanmıştır.

Tanımlarda verilen *avarya* (İtalyanca) ve *navlun* (Rumca) gibi sözcükler sözlükte sözlükbirim olarak da verilmesine rağmen sözlük kullanıcısı tarafından anlamının tahmin edilmesi zor olan ve Türkçeye başka dillerden giren sözcüklerdir. Bu gibi çeşitli jargon sözcüklerinin tanımlarda kullanılması, *kodlama* (encoding) açısından eksiklik oluşturduğu gibi *kod çözme* (decoding) aşamasında sözlük kullanıcısının işini zorlaştıracaktır. Dolayısıyla tanımda bu tip sözcükler kullanmak yerine sözlük kullanıcısının tanımları okurken anlayabileceği sözcüklere yer vermek genel bir sözlük olan TS için daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

Yazımı Türkçede değişmiş olan bir diğer sözcük olan *dingi* sözlükbiriminin tanımı TS’de şu şekilde yapılmıştır:

dingi: isim, denizcilik, İngilizce dingy. “Bir çifte kürekli küçük patalya”

Tanımda, *patalya* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve *dinginin nasıl bir patalya olduğu* sorusu, *çifte kürek sayısı* ve *küçük olması* ayırt edici özellikleriyle verilerek kısa bir *analitik tanım* yapılmıştır. Tanımlanan sözlükbirimin denizcilik terimi olması dolayısıyla tanımda kullanılan *patalya* sözcüğü kod çözme aşamasında sözlük kullanıcısının tekrar sözlüğe başvurmasına neden olacaktır.

Dingy sözcüğü İngilizce sözlüklerde *dirty* “kirlî” anlamıyla sıfat olarak yer alırken TS’deki denizciliğe ait bir ad olan *patalya* anlamı, WORDNET veri tabanında bulunmamaktadır. *Dispeç* sözlükbiriminde olduğu gibi *dingi* sözlükbirimi de TS’den daha çok denizcilik terimlerine ait özel alan sözlüklerinde yer alması daha uygun olacak bir sözcüktür. Genel sözlüklerde yer alan bu tip kullanım alanı sözlükbirimler tanımlanırken tanıklamaya başvurulması sözlük kullanıcısının kod çözme sürecinde işini kolaylaştıracaktır. *Dispeç* ve *dingi* sözlükbirimlerinin tanımlarında ise herhangi bir tanıklamaya başvurulmamıştır.

Alıntı sözcüklerden *entertip* sözlükbiriminin TS’deki tanımı şu şekildedir:

entertip: isim, İngilizce intertype. “Basımcılıkta harfleri satır olarak dizen ve döken dizgi makinesi”

Tanımda *dizen* ve *döken* sıfat fiil yapılarıyla yan cümleler *dizgi makinesi* üst kavramına bağlanmış ve üst kavramın nitelikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. Tanımın ilk sözcüğü olan *basımcılıkta* ifadesiyle sözlükbirimin özel alana ait bir ad olduğu belirtilmiştir. Sözcük Türkçeye, özel bir dizgi makinesi markası aracılığıyla geçmiştir.

Sözlükbirimin İngilizce biçimi olan *intertype* sözcüğü WORDNET’te yer almamaktadır. Bu durum, sözcüğün Türkçeye matbaacılık alanından geçen bir sözcük olması dolayısıyla alındığını göstermektedir ancak ölçünlü Türkçede kullanımı oldukça düşük olması ve tanımda herhangi bir tanıklamaya başvurulmaması sözlükbilim açısından sorunlu bir durumdur.

Çalışmamızın bu bölümünde TS’de yer alan ancak İngilizcede kullanılmayan sözlükbirimlerin tanımları üzerinde duracağız.

4. TS’de sözlükbirim olarak yer alıp İngilizce sözlüklerdeki tanımlarında farklı anlamların verildiği sözcüklerin tanımlarının incelenmesi

TS’de alıntı sözlükbirim olarak yer almasına rağmen İngilizce sözlüklerde TS’de verilen anlamının bulunmadığı sözlükbirimler de mevcuttur. *Faril* (farl), *haf* (half), *overlok* (overlock) sözlükbirimleri TS’deki bu türden sözcüklerdir.

Söz konusu sözlükbirimlerin İngilizce sözlüklerde farklı anlamlarla yer almasının sebepleri şu şekilde değerlendirilebilir:

a) TS’deki sözlükbirimle İngilizcedeki sözlükbirimin kökenlerinin farklı olması,

b) TS'de bulunan sözlükbirimin kökeni ile İngilizcedeki sözlükbirimin kökenleri farklı eşadlı sözlükbirimler olması,

c) Sözlükbirimin Türkçeye başka bir köprü dilden geçmiş olması.

Bu sözcüklerden *WORDNET* veritabanında sözlükbirim olarak yer almayanlarını da tanım yöntemleri ve tanımda verilen farklı anlamları bakımından inceleyebilmek amacıyla *Merriam-Webster (MW) Sözlüğü'nün* ağ sayfasında bulunan tanımlarını esas alacağız.

Faril sözlükbirimi, TS'de şu şekilde tanımlanmıştır:

faril: *isim, İngilizce farl.* “Balık ağlarının alt ve üst yanlarına geçirilen keçi kılından yapılmış ip”

Tanımda *ip* sözcüğü üst kavram olarak belirlenmiş ve sözlükbirimin *nasıl kullanıldığı* ile *hangi malzemeden yapıldığı* ayırt edici özellikleri verilerek *analitik yöntem* uygulanmıştır. İngilizce sözlüklerde sözcükle ilgili olarak *border rope for furling a net* yapısına rastlanır bu yapı Türkçedeki *faril* anlamında kullanılır. İngilizcede ise bu anlamı *WORDNET*'te de sözlükbirim olarak yer alan *furl* “yuvarlayarak silindir hâline getir-” eylemi karşılamaktadır. Hasan Eren de *faril* sözcüğünü aynı şekilde tanımlamış ve sözcüğün kökeninin bilinmediğini belirtmiştir. Kubbealtı Lugati'nde de sözcük, “kökü belli değil” olarak işaretlenmiştir. (Eren, 1999: 143; <http://lugatim.com/s/faril>). Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda TS'nin *faril* tanımında kullandığı *İngilizce* etiketinin tanıklanamadığı için değiştirilmesi uygun olacaktır.

Farl sözcüğünün tanımı *WORDNET* veritabanında bulunmazken, sözlükbirimin *MW*'daki tanımı ise şu şekilde yapılmıştır:

farl: “a small thin triangular cake or biscuit made especially with oatmeal or wheat flour”

Sözcüğün tanımında TS'de yer alan anlamdan farklı olarak İskoçya'ya özgü bir yiyeceğin tanımı yapılmıştır. *Kek* ve *bisküvi* üst kavramları ile kavramsal çerçeve çizilerek sözlükbirimin ayırt edici özellikleri *yulağ ezmesi veya buğday unu ile yapılması ve küçük, ince üçgen biçiminde olması* ile betimlenmiş ve *analitik yöntem*e başvurulmuştur.

TS'de *haf* sözlükbiriminin tanımı ise şu şekilde yapılmıştır:

haf: *isim, spor, İngilizce half.* “Hücumcularla savunucular arasında yer alan oyuncu”

Tanımda *haf* sözlükbirimi ait olduğu *oyuncu* üst kavramının kendisi ile birlikte alt üyeleri olan *hücumcu* ve *savunucu* öğeleri ile olan ilişkisi üzerinden betimlenmiş ve *sentez yöntemi* uygulanmıştır.

Haf sözcüğünün *WORDNET* veri tabanındaki tanımında ise aşağıda vereceğimiz temel anlam tanımlanmış ve diğer yan anlamlar onunla ilişkili olarak sıralanmıştır ancak spor terimi olarak anlamına değinilmemiştir:

haf: Noun. “one of two equal parts of a divisible whole “*half a loaf*”; “*half an hour*; a century and one half”

Tanımda, sözlükbirimin “bölünebilir bir bütünün iki eşit parçasından biri” olduğu belirtilerek parça bütün ilişkisi taşıyan meronymik (meronymy) tanıma başvurulmuştur.

Sözcüğün İngilizce kökenli orijinalinden eksiltme yoluyla Türkiye Türkçesine *half-back* > *haf* biçiminde eksiltiye uğrayarak geçtiğini düşünmekteyiz. Eksiltili yapılar, Türkiye Türkçesinde *sözlükselleşme* (lexicalization) sürecinin önemli unsurlarıdır. Bu sözlükbirimde bir sözcüğün düşmesiyle oluşan eksiltili yapıdan sözlükselleşme söz konusudur. Ancak Türkiye Türkçesindeki sözlükselleşme bununla sınırlı değildir:

Eksiltili yapıdan sözlükselleşmenin yalnızca bir sözcüğün düşmesi ile açıklanamayacağını; *anlık oluşum* (nonce formation) ile başlayan *kurumsallaşma* (institutionalization) ile süren, *sözlükselleşme* (lexicalization) ile sonuçlanan bir süreçte yeni bir yapıya ulaşan sözcüklerin artık bir dilbilgisi yapısında çıkıp sözlük değeri kazanmış öge hâline geldiğini belirtmeliyiz (Akalın, 2014, s. 17-18).

Bu bağlamda söz konusu sözlükbirimin kaynak dildeki biçiminin eksiltiye uğramamış biçiminin verilmesi, sözlüğü köken bakımından araştırma yapmak amacıyla kullanabilecek sözlük kullanıcılarının *kod çözme* (decoding) sürecinde işini kolaylaştıracaktır. Türkiye Türkçesindeki kullanım sıklığının düşük olmasına rağmen *esk.* biçiminde bir etiketin kullanılmamış olması da TS'nin etiketleme konusunda bir eksikliğidir.

Overlok sözlükbiriminin TS'deki tanımı ise şu şekilde yapılmıştır:

overlok: *isim, İngilizce overlock.* “Kumaş, halı, kilim vb.nin kenarına makine ile yapılan sıkı, zikzaklı dikiş”

Tanımda, *dikiş* üst kavramı verilerek, sözlükbirimin üst kavrama göre ayırt edici özellikleri *nelerin kenarına yapıldığı* ve *yapımında makine kullanılması* ile *sıkı ve zikzaklı olması* açılarından betimlenerek *analitik yönleme* başvurulmuştur. Sözcüğün İngilizceden alınan bir sözcük olduğu *İngilizce* etiketiyle gösterilmiştir. Sözcüğün İngilizce aslı da *overlock* biçiminde işaretlenmiştir. *Haf* sözlükbiriminde olduğu gibi *kodlama* (encoding) sürecinde orijinal biçimlerin eksiltmeden verilmesi etimolojik bilginin kaybolmaması ve tanımda işaretlenmesi bakımından önemli olduğu için bu *overlock seam* biçiminin tanımda kodlanması sözlükbilim ilkeleri bakımından daha uygun olacaktır.

Overlock sözlükbiriminin İngilizce sözlüklerde TS'deki anlamıyla yer almadığı ancak “overlok dikiş” anlamında *overlock seam* biçiminin kullanıldığı görülmektedir. Sözcüğün Türkçede *overlock* biçiminde sözlükselleştiği görülmektedir. İngilizcede *overlok* anlamında ise daha çok *serging* biçimi kullanılmaktadır.

Overlock sözlükbiriminin üçüncü anlamı TS'deki tanımla aynı anlamı taşımaktadır ve şu şekilde yapılmıştır:

overlock: “to overcast by machine”

Tanımda *overlock* sözlükbiriminin “makine ile dikmek” anlamına geldiği belirtilmiş ve *dikmek* üst kavramı *makine ile yapılması* açısından nitelenerek *tek yönlü betimlemeye* başvurulmuştur.

Serging sözlükbiriminin MW'daki tanımı ise şu şekilde yapılmıştır:

serging: “the process of overcasting the raw edges of a piece of fabric (such as a carpet) to prevent raveling”

Tanımda, “dikme işlemi süreci” üst kavram olarak belirlenmiş ve *yırtılmayı önlemek için yapıldığı* ile *halı gibi kumaş parçalarına uygulandığı* vurgulanmıştır. TS ve WORDNET'teki tanımda makine aracılığıyla yapıldığı ayrıca verilirken MW'daki tanımda sözlükbirim bu ayırt edici özelliği göz ardı edilmiştir.

Çalışmamız kapsamında *İng.* etiketli alıntı sözlükbirimlerin tanımları TS, WORDNET ve MW üzerinden karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Elde ettiğimiz bulgular ve öneriler ise *sonuç* bölümünde ifade edilmiştir.

Sonuç

TS'nin 11. baskısındaki İngilizce ödünclemeler üzerine yaptığımız çalışma sonucunda elde ettiğimiz sonuçlar şunlardır:

Çalışmada, yeni ödünclenen-yazımı değişmeyen sözlükbirimlerin daha çok son dönemde teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin İngilizce aracılığıyla diğer kültürler üzerinde etkili olmasının bir sonucu olarak genellikle terim sözcükleri olduğu ve özellikle son dönemlerde teknik terimler üzerine birçok sözcüğün ödünclendiği görülmektedir. Bir anlamda Osmanlı Türkçesinin son döneminde görülen ve Türkiye Türkçesinde de etkisini sürdüren Fransızcadan ödünclemelerin yerini zamanla İngilizce terimler almıştır.

Yeni-yazımı değişmeyen sözlükbirimlerin birçoğunun tanımlanmasında karşılık olarak Türkçede üretilen sözcükler “*bk. x*” biçiminde verilirken bazı ödünclenmiş sözlük birimlerin Türkçede oldukça yerleşmiş ve yeni ve özel kavram alanları kazanmış olmalarından dolayı Türkçe karşılık üretilmediği görülmüştür. Örneğin; *toner, süperstar, video, vertigo* gibi sözlükbirimler sözlükte bu şekilde yer almıştır.

TS üzerinde alıntı sözlükbirimler üzerine hangi sözcüğün maddebaşı olarak belirleneceği konusunda farklı görüşlerin olduğu görülmektedir. Bu konuda, alıntı sözcüklerin Türkiye Türkçesinde Türkçe karşılıklarından farklı bir anlam alanı ve kullanım sahası kazanması durumunda TS'ye alınması gerektiği kanısındayız.

Çalışmamızda belirttiğimiz üzere bazı sözlükbirimler İngilizcede yaygın kullanıma sahip olmamasına ve çalışmamızda kullandığımız *Wordnet* veri tabanında bulunmamasına rağmen TS'de yer alması, *bu sözcüklerin TS'de sözlükbirim olmasına gerek var mı?* sorusunu beraberinde getirmektedir. Bu sorunun sözlükbilim açısından doğru şekilde cevaplanması için de TS'de bu sözcüklerin derlem tabanlı sıklık istatistiklerine bağlı olarak sözlükbirim olarak belirlenmesi gerekmektedir.

TS'de sözlükbirim olarak yer almasına rağmen İngilizce sözlüklerde Türkçedeki anlamı sıklıkla kullanılmayan sözcükler için TS'de bu sözcüklerin Türkiye Türkçesinde özel bir anlam alanı kazandığına dair ayrı bir etiketleme sistemi kullanılabilir. Türkçe sözlüklerdeki kuramsal sorunların genel anlamıyla sözlükbirim seçiminde derlem tabanlı bir anlayışa sahip olmamasından kaynaklandığı görülmektedir. Genel olarak Türkçe sözlükbirim seçiminde de görülen bu sorun alıntı sözcüklerin seçiminde de karşımıza çıkmaktadır.

TS'de yer alıp İngilizce sözlüklerde bulunmayan sözlükbirimlerin genel bir sözlük olan TS'de yer almasının ne derece doğru olduğu tartışmalıdır. Bu sözlükbirimlerin özel alan sözlüklerinde yer almasının daha doğru olabileceği düşünülebilir. TS'de İngilizcedeki asıl biçiminden eksiltili biçimde sözlükselleşmiş sözlükbirimlerin kaynak dildeki asıl biçimleri gösterilerek verilmesinin sözcüğün kaynağına dair kod çözme aşamasında sözlük kullanıcılarına yardımcı olacağı düşüncesindeyiz.

Sözlük kullanıcıları kod çözme sürecinde sözlükbirimi anlamlandırırken ilişkili olduğu başka bir nesneye atfetme eğilimindedir (Gençer, Yavuzarslan, 2020: 402). Bu nedenle çalışmada ele aldığımız *haf* sözlükbiriminin sentez yöntemi ile tanımlanan tek sözlükbirim olması, futbol ile ilgili bir kavram olduğu için sahanın bölümleri açısından ele alınıp kodlanmasını kolaylaştırmış ve sözlükbilim ilkeleri bakımından uygun bir tanım yapılmıştır.

TS'de İngilizce sözlüklerden farkı anlamları ile yer alan sözlükbirimlerin Türkçede yazımı değişmiş sözlükbirimler olduğu görülmektedir. Bu nedenle, alıntı sözcüklerin dilde kullanım süresinin uzamasına bağlı olarak yazımında yerleşmeye gidilmesinin sözcüğün kullanımında anlam değişiminin bir göstergesi olduğu görülmektedir.

TS'nin 11. baskısındaki 517 adet İngilizceden alıntı sözlükbirimin tanımlanması üzerine yaptığımız araştırmada incelenen sözlükbirimlerden 204'ü Türkçede yazımı değişmeyen sözcüklerdir. Bu sözcüklerin 116'sında *bk.* "bakınız" etiketi ile göndermeye başvurulmuştur. Geriye kalan yazımı Türkçede değişmiş 313 sözlükbirimin tanımında ise gönderme yapılmamıştır. Çalışmada tanım yöntemlerini incelediğimiz 10 örnek sözlükbirimin 9'unun tanımında *analitik tanım yöntemi* kullanılmıştır. 1 sözlükbirimin tanımında ise *sentez yöntemi* kullanılmıştır.

TS'de bulunan sözlükbirimlerde kullanılan tanım yöntemleri üzerine yapılan son çalışmalarda en çok kullanılan yöntemlerin sırasıyla; *eşanlamlısı ile tanımlama ve gönderme, analitik yöntem, tek yönlü betimleme ve sentez yöntemi* olduğu belirlenmiştir (Kumanlı, 2021: 408). Bu açıdan TS'nin genel tanım eğiliminin İngilizceden alıntı sözlükbirimlerde de görüldüğü ifade edilebilir.

Kaynakça

- Akalın, Ş. H. (2014). Türkçede Eksiltili Yapıdan Sözlükselleşme. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 31(2), 13-29.
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri* (5. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Buran, Ahmet (2001). Yabancı Diller Karşısında Türkçe. *Türk Yurdu*, 21(1), 162-163: 79.
- Durmuş, O. (2004). Alıntı Kelimeler Bakımından Türkçe Sözlük. *Erzurum Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(26), 1-21.
- Eren, H. (1999). *Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Ergene, O. (2014). Alıntı Sözcükler İçin Verilen Kaynak Dil ve Özgün Biçim Bilgileri Açısından Türkçe Sözlüklerin Karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 9(3), 647-674.
- Gençer, G. B. ve Yavuzarslan, P. (2020). Genel Sözlüklerde Tanım ve Tanımlama Yöntemleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 392-411.
- Hartmann, R. R. K. (2001). *Teaching and Researching Lexicography*. Longman.
- Karaca, V. İ. (2012). Türkiye Türkçesinde Alıntı Sözcüklerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies*, 7(4), 2059-2090.
- Kubbealtı Lugati (t.y.). Erişim: 20.06.2021 tarihinde <http://lugatim.com/> adresinden erişilmiştir.

Kumanlı, M. S. (2021). *TDK Türkçe Sözlük'te "hık." Etiketli Sözcüklerin Tanımlanma Ölçütleri*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Merriam Webster. (t.y.). Erişim: 15.04.2021 tarihinde <https://www.merriam-webster.com/> adresinden erişilmiştir.

Robinson, R. (1962). *Definition*. London: Oxford University Press.

Svensén, B. (2009). *A handbook of lexicography: The theory and practice of dictionary-making (pp. 480-487)*. Cambridge: Cambridge University Press.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Erişim: 17.06.2021 tarihinde www.sozluk.gov.tr adresinden erişilmiştir.

Wordnet. (t.y.). Erişim: 10.02.2020 tarihinde www.wordnetweb.princeton.edu adresinden erişilmiştir.